

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sofia Nordberg

Försäkringsförmedlares skyldigheter

Är regleringen rättssäker?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Johan Adestam

Termin: HT 16

Innehållsförteckning

Summary	4
Sammanfattning.....	5
Förkortningar	6
1. Inledning.....	7
1.1 Bakgrund.....	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsningar.....	8
1.4 Metod och material.....	9
1.5 Perspektiv och teori	9
1.6 Forskningsläge.....	10
1.7 Disposition.....	10
2. Försäkringsförmedlares skyldigheter vid förmedling av företagsförsäkring....	11
2.1 Utvecklingen av försäkringsförmedlares skyldigheter	11
2.2 Försäkringsförmedlares skyldigheter	12
2.2.1 Försäkringsförmedlares metodansvar.....	12
2.2.2 Försäkringsförmedlares skyldigheter enligt god försäkringsförmedlingssed	13
2.2.2.1 Allmänt.....	13
2.2.2.2 Finansinspektionens allmänna råd och föreskrifter.....	14
2.2.2.3 InsureSecs regelverk för förmedlare samt företag.....	16
2.2.2.4 Sammanfattning av god försäkringsförmedlingssed.....	17
2.2.3 Försäkringsförmedlares skyldighet att anpassa rådgivningen	17
2.2.4 Försäkringsförmedlares omsorgsplikt.....	18
2.2.5 Försäkringsförmedlares informations- och dokumentationsskyldighet	18
2.2.6 Kundens upplysningsplikt genom försäkringsförmedlare.....	20
2.2.7 Sammanfattning	20
3. Rättssäkerhet	22
3.1 Lon L. Fuller – ”The inner morality of law”	22
3.1.1 Existensen av rättsregler	22
3.1.2 Offentliga rättsregler.....	22
3.1.3 Icke-retroaktiva rättsregler	22
3.1.4 Förutsebara rättsregler	23

3.1.5	Möjligheten att följa rättsregler	23
3.1.6	Konstanta rättsregler.....	23
4.	Rättssäkerhetskriteriernas förhållande till försäkringsförmedlares skyldigheter	24
4.1	Allmänt.....	24
4.2	Förutsebara rättsregler	24
4.2.1	Reglernas förhållande till varandra.....	24
4.2.2	Innehållet i skyldigheterna.....	26
4.2.2.1	God försäkringsförmedlingssed.....	26
4.2.2.2	Informationsskyldighet	27
4.2.2.3	Allmän upplysningsplikt.....	28
4.3	Existensen av rättsregler.....	28
4.3.1	Innebörden av begreppet god försäkringsförmedlingssed.....	28
4.3.2	FFFS 1995:52.....	29
4.4	Konstanta rättsregler.....	30
5.	Slutsats	31
	Källförteckning	33

Summary

An individual or a company that wants to purchase insurance can turn to an insurance broker to acquire an adequate insurance coverage. Since the policyholder often holds less knowledge relative to the insurance broker, it is important that there are requirements on insurance brokers' role as a consultant. The requirements must however be explicit, in order for insurance brokers to be able to follow them. The aim of this essay is therefore to investigate if the obligations that insurance brokers have towards policyholders, when consulting business insurance, are legally secure for insurance brokers. When investigating insurance brokers' obligations a legal dogmatic method is used.

The obligations that insurance brokers have foremost consists of a proceeding liability, which implicates that insurance brokers must carry out the consultancy professionally. According to legislative history and doctrine the proceeding liability relies on good insurance brokers practice. The obligation to act according to good insurance broker practice is statutory in 5 ch. 4 § LFF and deems to be a generic term for all obligations related to insurance brokers. According to good insurance broker practice and following 5 ch. 4 § LFF, insurance brokers have an obligation to adapt the consultancy to the policyholder's interests and needs, as well as a duty of care towards the policyholder. Furthermore according to 6 ch. 1-2 and 5-6 §§ LFF and case law, insurance brokers have an obligation to inform and document. Moreover insurance brokers have an obligation to ensure that the policyholder fulfils its duty of disclosure towards the insurance company in compliance with 8 ch. 8 § FAL.

To investigate if the obligations that insurance brokers have towards policyholders are legally secure, Lon. L Fuller's criteria on legal security are used. This essay concludes that insurance brokers' obligations exist, are public, capable for insurance brokers to follow and are not formulated to operate retroactively. Insurance broker's obligations are also predictable, even though the obligations are general and in some degree inexplicit. A detailed legislation ventures many situations falling outside the intended area of application, why a flexible legislation is necessary. Furthermore revisions have led solely to specifications of insurance brokers' obligations, while the obligations are constant. In summary, the obligations that insurance brokers have towards policyholders when consulting business insurance are legally secure.

Sammanfattning

En privatperson eller ett företag som vill köpa försäkring kan vända sig till en försäkringsförmedlare för att få hjälp med att hitta lämpligt försäkringsskydd. Försäkringstagare befinner sig ofta i ett kunskapsmässigt underläge i förhållande till försäkringsförmedlare och det är därför viktigt att det ställs krav på försäkringsförmedlare. Det är dock viktigt att de krav som ställs är tydliga, så att försäkringsförmedlare har möjlighet att rätta sig efter dem. Syftet med denna uppsats är därför att undersöka huruvida regleringen av försäkringsförmedlares skyldigheter gentemot försäkringstagare vid förmedling av företagsförsäkring är rättssäker för försäkringsförmedlare. Vid undersökningen av försäkringsförmedlares skyldigheter används en rättsdogmatisk metod.

Försäkringsförmedlares skyldigheter består främst i ett metodansvar, vilket innebär att försäkringsförmedlare måste utföra rådgivning fackmässigt. Enligt förarbeten och doktrin får metodansvaret sitt innehåll från skyldigheten att iaktta god försäkringsförmedlingssed. Skyldigheten att iaktta god försäkringsförmedlingssed är lagstadgad i 5 kap. 4 § LFF och kan ses som ett samlingsbegrepp för alla skyldigheter försäkringsförmedlare har. Av begreppet god försäkringsförmedlingssed och av 5 kap. 4 § LFF följer att förmedlare har en skyldighet att anpassa rådgivningen efter försäkringstagarens intressen och behov, samt en omsorgsplikt. Vidare har försäkringsförmedlare enligt 6 kap. 1-2 och 5-6 §§ LFF en informations- och dokumentationsskyldighet som enligt praxis även innehåller en allmän upplysningsplikt. Dessutom har försäkringsförmedlare skyldighet att se till att försäkringstagaren fullgör sin upplysningsplikt i 8 kap. 8 § FAL gentemot försäkringsbolaget.

Med hjälp av Lon L. Fullers rättssäkerhetskriterier utreds huruvida försäkringsförmedlares skyldigheter gentemot försäkringstagare utgör en rättssäker reglering för försäkringsförmedlare. Denna uppsats konkluderar att försäkringsförmedlares skyldigheter existerar, samt att de är offentliga, praktiskt möjliga för försäkringsförmedlare att följa och inte formulerade att verka retroaktivt. Vidare är försäkringsförmedlares skyldigheter förutsebara, trots att skyldigheterna är generella och därmed till viss del otydliga. En detaljerad lagstiftning riskerar att leda till att många situationer faller utanför lagens tillämpningsområde och det finns därmed ett behov av en flexibel lagstiftning. Dessutom är försäkringsförmedlares skyldigheter konstanta då revideringarna endast lett till att skyldigheterna preciserats. Sammanfattningsvis är regleringen av försäkringsförmedlares skyldigheter vid förmedling av företagsförsäkring rättssäker.

Förkortningar

Dnr	Diarienummer
FFFS 1995:52	Finansinspektionens allmänna råd angående god försäkringsmäklarsed
FFFS 2005:11	Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd om försäkringsförmedling
FML	Lag (1989:508) om försäkringsmäklare
HD	Högsta domstolen
LFF	Lag (2005:405) om försäkringsförmedling
Mot.	Motion
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
Sfm	Svenska försäkringsförmedlares förening
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Försäkringsbranschen utgör en viktig del av samhällsekonomin.¹ En privatperson eller ett företag som vill köpa en försäkring kan gå tillväga på två sätt. Antingen kan kunden vända sig direkt till ett försäkringsbolag och teckna deras försäkringsprodukt eller så kan kunden vända sig till en försäkringsförmedlare för att få hjälp med att hitta lämpligt försäkringsskydd. Behovet av experthjälp är idag tydligt och försäkringsförmedlare spelar därför en central roll vid köp av försäkringsprodukter.² Försäkringsförmedling innebär att någon yrkesmässigt utför förberedande arbete eller lämnar förslag om försäkringsavtal, ingår försäkringsavtal för annans räkning eller bistår vid fullgörande av försäkringsavtal.³ Försäkringsförmedlare agerar med andra ord mellanman mellan försäkringsbolag och försäkringstagare.⁴ Väljer försäkringstagare att köpa försäkring med hjälp av försäkringsförmedlare ingås avtal mellan förmedlaren och uppdragsgivaren (hädanefter kallad försäkringstagaren).

De flesta försäkringsförmedlare är fristående förmedlare vilket innebär att de på ett oberoende och opartiskt sätt kan lämna råd baserat på produkter från olika försäkringsbolag.⁵ Försäkringsbolag har däremot ett starkt incitament att rekommendera sina egna försäkringsprodukter och är därför inte oberoende i sina rekommendationer. Att försäkringsförmedling sker på ett tillfredsställande sätt är av betydelse för både försäkringstagare och försäkringsbolag, då fel och brister i förmedlingen kan få stora ekonomiska konsekvenser för dessa parter. Försäkringstagare befinner sig dessutom ofta i ett kunskapsmässigt underläge i förhållande till försäkringsförmedlare, med andra ord har förmedlare tillgång till information som försäkringstagare har behov av men saknar. Detta leder till att försäkringstagare har svårt att göra adekvata bedömningar av rådgivningen och att utvärdera rådgivningens innebörd och kvalitet. För att försäkringsförmedlare inte ska utnyttja det kunskapsmässiga övertaget är det därför viktigt att det ställs krav på försäkringsförmedlare. Det är dock viktigt att de krav som ställs är tydliga, så att försäkringsförmedlare har möjlighet att rätta sig efter dem. Ett grundläggande kriterium för en

¹ Svensk Försäkring, Statistisk 2015.

² Prop. 2004/05:133 s. 40.

³ Se 1 kap. 1 § LFF.

⁴ Prop. 2004/05:133 s. 30.

⁵ Finansinspektionen, Frågor och svar - Försäkringsförmedlare.

fungerande rättsstat är att det föreligger rättssäkerhet, vilket bland annat innebär att rättsregler tillämpas på ett förutsebart och effektivt sätt.⁶

1.2 Syfte och frågeställningar

Denna uppsats syftar till att undersöka huruvida regleringen av försäkringsförmedlares skyldigheter gentemot försäkringstagare i samband med försäkringsförmedling utgör en rättssäker reglering för försäkringsförmedlare. De frågeställningar som ska besvaras i denna uppsats formuleras på följande sätt:

1. Vilka skyldigheter har försäkringsförmedlare gentemot försäkringstagare vid förmedling av företagsförsäkring?
2. Hur förhåller sig dessa skyldigheter till rättssäkerhetsaspekter?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen kommer endast att fokusera på försäkringsförmedlares skyldigheter gentemot försäkringstagare vid förmedling av företagsförsäkring. Skyldigheter gentemot försäkringsbolag samt förmedling av konsument- och livförsäkringar kommer därför inte att beröras. Uppsatsen kommer vidare fokusera på försäkringsförmedlare som är opartiska och oberoende gentemot försäkringsbolag och alltså inte på försäkringsförmedlare som ingått avtal med försäkringsbolag om att förmedla deras produkter. Hur skyldigheterna förhåller sig till eventuella ansvarsfrågor kommer inte heller att beröras.

Frågan kring rättssäkerheten kommer att fokusera på om regleringen är rättssäker för försäkringsförmedlare. Vid redogörelsen för innebörden av begreppet rättssäkerhet kommer två rättssäkerhetskriterier inte att beröras. Dessa är kriteriet att rättsregler är effektiva och kriteriet att rättsregler är förenliga. Anledningen är att redogörelsen av försäkringsförmedlares skyldigheter inte berör aspekter som krävs för att kontrollera hur skyldigheterna förhåller sig till dessa rättssäkerhetskriterier. Kriteriet att rättsregler är effektiva kräver en redogörelse mellan det tänkta och faktiska tillämpningsområdet och kriteriet att rättsregler är förenliga

⁶ Mot. 2005/06:K386.

kräver en redogörelse för hur försäkringsförmedlares skyldigheter förhåller sig till försäkringsbolagets eller försäkringstagarens skyldigheter.

1.4 Metod och material

För att undersöka vilka skyldigheter försäkringsförmedlare har vid förmedling av företagsförsäkring används lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och doktrin. Således används en rättsdogmatisk metod.⁷ Eftersom lag (2005:405) om försäkringsförmedling (LFF) reglerar försäkringsförmedling används denna som utgångspunkt. För att förstå innebörden av lagreglerna i LFF kommer framförallt propositioner från den tidigare lagen (1989:508) om försäkringsmäklare (FML) och LFF samt doktrin användas. Doktrinen som främst används är Fredric Korlings *Rådgivningsansvar* och Tom Rieses *Försäkringsförmedling*. Även rättspraxis används i förhoppning om att konkretisera försäkringsförmedlares skyldigheter. Utöver detta används rättspraxis för att redogöra för skyldigheter som skapats genom domstolsavgöranden. Finansinspektionens allmänna råd om god försäkringsmäklarsed (FFFS 1995:52), Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd om försäkringsförmedling (FFFS 2005:11), InsureSecs Regelverk för förmedlare samt företag, och riktlinjer utfärdade av Svenska försäkringsförmedlares förening beaktas vid redogörelsen för skyldigheten att iaktta god försäkringsförmedlingssed. Dessa källor, förutom Finansinspektionens föreskrifter, är inte av bindande karaktär och bör inte tillmätas samma tyngd som till exempel lagtext. Förarbeten till LFF har dock hänvisat till dem och de är därför viktiga att beakta. I samband med redogörelsen för innebörden av god försäkringsförmedlingssed beaktas även några beslut av Finansinspektionen, dock endast i den mån det är illustrativt. Vid redogörelse för innebörden av begreppet rättssäkerhet används Lon L. Fullers bok *The Morality of Law*.

1.5 Perspektiv och teori

Uppsatsen utgår från ett rättssäkerhetsperspektiv. Då det finns olika uppfattningar om innebörden av rättssäkerhet, har jag valt att fokusera på de rättssäkerhetskriterier som Lon L. Fuller framställer i sin teori ”The inner morality of law”. Dessa rättssäkerhetskriterier ligger

⁷ Korling; Zamboni, s. 21.

sedan till grund för utredningen av huruvida försäkringsförmedlares skyldigheter utgör en rättssäker reglering.

1.6 Forskningsläge

De böcker, artiklar och doktorsavhandlingar som finns inom området består främst av arbeten angående rådgivares skadeståndsansvar. Dessa arbeten behandlar även rådgivares skyldigheter, då en prövning av skadeståndsansvar kräver osäkerhet kring skyldigheternas uppfyllande. Fredric Korlings bok *Rådgivningsansvar* är ett arbete som på ett ingående sätt beskriver dels allmänna skyldigheter som gäller för alla rådgivningsyrken, dels specifika skyldigheter som gäller för försäkringsförmedlare. Även Jan Kleineman har skrivit ett antal artiklar rörande rådgivningsansvar, däribland *Rådgivares informationsansvar – en probleminventering* och *Vidgat rådgivaransvar?*. Ett arbete som redogör för försäkringsförmedlares skyldigheter är Tom Rieses bok *Försäkringsförmedling*.

1.7 Disposition

Uppsatsen är indelad i fem kapitel. Efter det inledande kapitlet utreds den första frågeställningen angående vilka skyldigheter försäkringsförmedlare har gentemot försäkringstagare vid förmedling av företagsförsäkring. Kapitlet börjar med att redogöra den historiska utvecklingen av skyldigheterna och därefter utreds de skyldigheter försäkringsförmedlare har idag. Det tredje kapitlet redogör för Lon L. Fullers teori ”The inner morality of law”. Inledningsvis beskrivs kortfattat vad teorin innebär. Kapitlet redogör sedan för rättssäkerhetskriterierna Fuller framställer i sin teori. I det fjärde kapitlet utreds den andra frågeställningen, hur försäkringsförmedlares skyldigheter förhåller sig till rättssäkerhetsaspekter. Försäkringsförmedlares skyldigheter ställs då mot Fullers rättssäkerhetskriterier. Det femte kapitlet avslutas med slutsatser där svaren på frågeställningarna presenteras.

2. Försäkringsförmedlares skyldigheter vid förmedling av företagsförsäkring

2.1 Utvecklingen av försäkringsförmedlares skyldigheter

Sverige fick sin första lagliga reglering av försäkringsmäklarverksamheten genom FML. Innan dess gällde i princip ett förbud mot försäkringsmäklare, dock inte ett lagstiftat förbud utan med stöd av att försäkringsbolagen sinsemellan hade etablerat en reglering för upphandling av försäkringar på den svenska marknaden. Regleringen innebar att försäkringsbolagen endast genom egna ombud fick sälja försäkringar.⁸ Kritik riktades senare mot försäkringsbolagen. Man ansåg att dessa ombud var alldeles för många och att de var dåligt utbildade, vilket ledde till skada för såväl försäkringsbolag som försäkringstagare.⁹ Vid införandet av FML och därmed möjligheten för oberoende försäkringsmäklare att verka på den svenska marknaden infördes därför ett krav på att försäkringsmäklare var tvungna att iaktta god försäkringssed.¹⁰ Begreppet god försäkringssed blev inte definierat i FML utan skulle preciseras av branschens företrädare och Försäkringsinspektionen.¹¹

En informationsskyldighet i försäkringsmäklares uppdrag förelåg också i FML.¹² Den innebar ett krav för försäkringsmäklare att uppge viss information om försäkringsprodukterna. Mäklaren behövde dock inte själv lämna informationen till försäkringstagaren utan kunde även se till att försäkringsbolaget lämnade informationen. Informationsskyldigheten i 12 § FML var inte förenad med en uttrycklig sanktion. Däremot ansågs informationsskyldigheten motsvara den allmänna upplysningsplikten som följde kravet på försäkringsmäklarens skyldighet att iaktta god försäkringsmäklarsed i 13 § FML, vilken hade en sanktion kopplad till sig.¹³

När LFF kom ersatte den FML. Införandet av LFF hade sin grund i implementeringen av EU:s direktiv om försäkringsförmedling¹⁴ i Sverige. Till skillnad från FML omfattar

⁸ Prop. 2004/05:133 s. 31f och Riese, s. 13f.

⁹ Prop. 1988/89:136 s.8ff.

¹⁰ Se 13 § FML.

¹¹ Prop. 1988/89:136 s. 38f och Korling, s. 213.

¹² Se 12 och 13 §§ FML.

¹³ Prop. 1988/89:136 s. 35f och Korling, s. 213.

¹⁴ Direktiv 2002/92/EG.

direktivet inte endast oberoende och opartiska försäkringsmäklare utan alla former av försäkringsförmedlare. Begreppet försäkringsmäklare kom därmed att ersättas med försäkringsförmedlare i LFF.¹⁵ Den nya lagen omfattar tre kategorier av försäkringsförmedlare. Den första kategorin, vilken uppsatsen fokuserar på, utgör förmedlare som är skyldiga att ge råd på grundval av en opartisk analys. Den andra kategorin är förmedlare som ingått avtal där de förbundit sig att förmedla försäkringsprodukter från ett eller flera försäkringsbolag. Den tredje kategorin består av förmedlare som inte tillhör någon av de två ovanstående kategorierna.¹⁶

2.2 Försäkringsförmedlares skyldigheter

2.2.1 Försäkringsförmedlares metodansvar

Försäkringsförmedlares metodansvar benämns ofta som en skyldighet för försäkringsförmedlare att utföra förmedling fackmässigt. Det innebär att försäkringsförmedlare har skyldighet att utforma rådgivningen på ett visst sätt. Metodansvarets innehåll och förhållande till övriga skyldigheter är inte helt tydligt. Enligt en doktrin utgör metodansvaret, tillsammans med kravet på god försäkringsförmedlingssed, övergripande begrepp för mer konkretiserade skyldigheter.¹⁷ Förarbeten säger istället att metodansvaret får sitt innehåll från begreppet god försäkringsförmedlingssed. Försäkringsförmedlare har då enligt förarbeten uppfyllt metodansvaret om rådgivningen baserats på fackmässig undersökning, vilket uttrycks som god försäkringsförmedlingssed på området.¹⁸ En doktrin bekräftar denna uppfattning, då den menar att metodansvarets innehåll bestäms av yrkesprinciper som till exempel god försäkringsförmedlingssed.¹⁹

¹⁵ Korling, s. 215f.

¹⁶ Korling, s. 217 och 6 kap. 2 § LFF.

¹⁷ Korling, s. 431.

¹⁸ SOU 2002:41 s. 33.

¹⁹ Kleineman, SvJT, s. 185.

2.2.2 Försäkringsförmedlares skyldigheter enligt god försäkringsförmedlingssed

2.2.2.1 Allmänt

Det lagstadgade kravet för försäkringsförmedlare att iaktta god försäkringsförmedlingssed finns i 5 kap. 4 § LFF. Enligt förarbeten till lagen är begreppet god försäkringsförmedlingssed dynamiskt i den mening att de skyldigheter som gäller måste kunna ändras över tiden och anpassas till olika typer av verksamheter.²⁰ Genom att använda begreppet god försäkringsförmedlingssed fastställs inga detaljerade föreskrifter för försäkringsförmedlares skyldigheter. En detaljerad lagstiftning riskerar att leda till att många situationer faller utanför lagens tillämpningsområde eftersom den svårigen kan göras heltäckande. För att kunna beakta marknadsutvecklingen har lagstiftaren därför varit tvungen att frånga modellen att förpliktelser i lagstiftning ska vara detaljerade och har istället använt sig av begreppet god försäkringsförmedlingssed.²¹ Enligt en doktrin kan god försäkringsförmedlingssed, trots att varken lagtexten eller förarbetena är disponerade på det sättet, ses som ett samlingsbegrepp för de skyldigheter som anges i 5 kap. 4 § LFF.²² Denna uppfattning bekräftas i Svenska försäkringsförmedlares förenings (Sfm) sammanställning av riktlinjer avseende begreppet god försäkringsförmedlingssed.²³

Innebörden av begreppet god försäkringsförmedlingssed beror på utvecklingen i branschen, allmänna råd från berörda myndigheter, branschorganens riktlinjer och rekommendationer till sina medlemmar, överenskommelser mellan branschorgan och berörda myndigheter samt avgörande av domstolar, Finansinspektionen och organ för utomrättslig tvistlösning.²⁴ Vid preciseringen av begreppet god försäkringsförmedlingssed är Finansinspektionens allmänna råd och föreskrifter, InsureSecs Regelverk för förmedlare samt företag och Sfm:s rekommendationer av betydelse. Sfm:s rekommendationer kommer dock inte att beröras i ett enskilt avsnitt, utan kommer istället beröras i anslutning till andra skyldigheter.

²⁰ Prop. 2004/05:133 s. 99.

²¹ Korling, s. 524ff.

²² Sundberg; Thomsson; Gransbo, s. 161f.

²³ Svenska försäkringsförmedlares förening, God försäkringsförmedlingssed, 2012-03-27.

²⁴ Prop. 2004/05:133 s. 99.

2.2.2.2 Finansinspektionens allmänna råd och föreskrifter

Finansinspektionen är den tillsynsmyndighet som från regeringen har befogenhet att utföra föreskrifter på den finansiella marknaden.²⁵ Tillsynsmyndigheter utfärdar även allmänna råd och rekommendationer. Dessa allmänna råd och rekommendationer utgör inte några rättsligt bindande normer utan är istället att anses som generella rekommendationer om hur någon kan eller bör agera. I NJA 1999 s. 408 slog dock HD fast att banken i det aktuella fallet hade haft en skyldighet att följa Finansinspektionens allmänna råd.²⁶ I NJA 1997 s. 524 tillämpande HD till och med allmänna råd retroaktivt, då Finansinspektionens allmänna råd ansågs utgöra en kodifikation av god sed på marknaden. Allmänna råd har därmed fått en normerande verkan som rekommenderade handlingsmönster.²⁷ Det är därför viktigt att behandla Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd avseende god försäkringsförmedlingssed.

Finansinspektionens allmänna råd angående god försäkringsmäklarsed (FFFS 1995:52), som gällde i samband med FML, upphävdes 2005 då Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd om försäkringsförmedling (FFFS 2005:11) trädde i kraft. De sistnämnda föreskrifterna innehåller inga anvisningar om vad begreppet god försäkringsförmedlingssed innebär, vilket de tidigare föreskrifterna innehöll. Anledningen till detta är att LFF gäller för olika typer av förmedlare med olika inriktning och omfattning av verksamheter. Efter att LFF trätt i kraft ansågs det därför inte möjligt och framför allt inte lämpligt att fastställa detaljerade föreskrifter kring utövandet av försäkringsförmedling. I propositionen till LFF görs en viktig anmärkning: *"Någon anledning att frångå vad som gäller redan i dag för försäkringsmäklare och för andra jämförbara yrkesutövare finns inte"*²⁸. Denna markering i kombination med avsaknaden av riktlinjer för hur förmedlingsverksamheten ska utövas har lett till en uppfattning i doktrin att tidigare upphörda föreskrifter fortfarande är av betydelse. För att förstå innebörden av god försäkringsförmedlingssed är det därför av betydelse att redogöra för några grundläggande råd i FFFS 1995:52.²⁹

²⁵ Se 1 och 2 §§ förordning (2009:93) med instruktion för Finansinspektionen.

²⁶ Korling, s. 532f.

²⁷ Korling, s. 654f.

²⁸ Prop. 2004/05:133 s. 98.

²⁹ Riese, s. 37f.

FFFS 1995:52 var uppdelad i fem kapitel; allmänna bestämmelser, mäklarpdraget, ersättning för uppdraget, avskiljande och vidarebefordran av pengar och andra tillgångar, samt försäkringsbrev och försäkringsbevis. Det är framförallt de allmänna bestämmelserna som är av betydelse. I 1 kap. 1 § framgick det att förmedlingsverksamheten skulle bedrivas på sådant sätt att allmänhetens förtroende för försäkringsmäklarbranschen upprätthölls och i övrigt så att verksamheten ansågs sund. I bestämmelsen framgick vidare att all rådgivning skulle vara opartisk och objektiv samt att förmedlingsverksamheten alltid skulle präglas av att mäklaren företrädde försäkringstagarens intressen gentemot försäkringsbolaget. Information mellan försäkringstagaren och försäkringsbolaget skulle förmedlas snabbt och koncist och mäklaren skulle kartlägga försäkringsbehov, uteslutande med utgångspunkt i försäkringstagarens förhållanden.³⁰ Mäklaren skulle även föreslå lämpliga lösningar med iakttagande av försäkringstagarens bästa och behov.³¹ Denna korta redogörelse av FFFS 1995:52 visar att en del av innehållet av god försäkringsmäklarsed idag även är lagstadgade i LFF.³²

I FFFS 2005:11, som upphävde FFFS 1995:52, har Finansinspektionen beskrivit vilka krav som ska ställas på försäkringsförmedlare. Som tidigare nämnt innehåller föreskrifterna ingen precisering av begreppet god försäkringsförmedlingssed utan innehåller endast krav på att till exempel förmedlare ska ha kunskap som till sitt innehåll och sin nivå är anpassad till den verksamhet som ska utövas och de försäkringar som ska förmedlas.³³ I ett antal beslut har dock Finansinspektionen förklarat hur god försäkringsförmedlingssed ska förstås och några ska här beröras närmare.

I Dnr 08-2066 fann Finansinspektionen att ett företag, med tillstånd att bedriva förmedlingsverksamhet, inte levde upp till kravet på god försäkringsförmedlingssed. Försäkringsförmedlarna som var anställda hos företaget hade inte tillräcklig kompetens och erfarenhet för att bedriva försäkringsförmedling och kunde till exempel inte besvara försäkringstagarens allmänna och grundläggande frågor om den specifika försäkringen som förmedlades. Finansinspektionen menade att försäkringsförmedlare måste kunna svara på sådana grundläggande frågor för att förmedlingen ska uppfylla kravet på god försäkringsförmedlingssed.

³⁰ Se 1 kap. 2 och 5 §§ FFFS 1995:52.

³¹ Se 1 kap. 6 § FFFS 1995:52.

³² Se 2.2.3, 2.2.4 och 2.2.5 nedan.

³³ Se 2 kap. 2 § FFFS 2005:11.

I Dnr 10-4543 fann Finansinspektionen att ett företag inte hade dokumenterat vad som förekommit vid rådgivningen. Företaget menade att dokumentationskravet endast gäller vid rådgivning till nya kunder och inte som i detta fall för befintliga kunder. Finansinspektionen betonade dock att dokumentationsskyldigheten i lagen *”är tillämplig vid all verksamhet som en försäkringsförmedlare bedriver, som syftar till att direkt påverka kundens försäkringsskydd. Detta gäller även när en förmedlare bistår en kund i att ändra placering inom befintlig försäkring. Det innebär att försäkringsförmedlare i samtliga fall ska dokumentera vad som förekommit vid förmedlingstillfället och detta gäller således oavsett om förmedlingstillfället leder till eller inte leder till ändring av befintlig försäkring”*. Vidare menade de att samtliga förmedlingstillfällen måste dokumenteras för att god försäkringsförmedlingssed ska vara uppfylld.

I Dnr 06-11195-342 hade ett företag rekommenderat sina kunder att omplacera sitt sparande i placering med mycket låg risk. Företaget hade dock inte genomfört några kontroller eller undersökningar av det bolag som placeringen skedde i. Företaget hade dessutom försökt förmå kunder som anmält företaget till ARN att ta tillbaka anmälan. Finansinspektionen fann att företaget inte visat sina kunder den omsorg som man varit skyldig att visa dem och att företaget därför brutit mot god försäkringsförmedlingssed.

2.2.2.3 InsureSecs regelverk för förmedlare samt företag

InsureSec är ett institut för självreglering som nära 2000 försäkringsförmedlare har anslutit sig till. InsureSecs uppgift är att säkerhetsställa att försäkringsförmedlare agerar professionellt, korrekt och med hänsyn till kundens bästa.³⁴ InsureSecs regelverk för förmedlare samt företag innehåller anvisningar om vad begreppet god försäkringsförmedlingssed innebär. Enligt regelverket omfattar god försäkringsförmedlingssed det som är ägnat att upprätthålla allmänhetens förtroende för försäkringsbranschen. Detta innebär att kravet på god försäkringsförmedlingssed även omfattar *”ageranden som inte utgör försäkringsförmedling, så länge agerandet faller inom ett område som allmänheten kan ha fog för att uppfatta som närliggande till eller ha samband*

³⁴ InsureSec, Om InsureSec.

med försäkringsförmedling”³⁵. InsureSec kan, genom sin Disciplinnämnd, formulera ytterligare uttalanden om god försäkringsförmedlingssed och om hur försäkringsförmedlare ska agera i specifika situationer. Disciplinnämnden har formulerat några uttalanden som berör god försäkringsförmedlingssed men som inte är av betydelse för denna uppsats.³⁶

2.2.2.4 Sammanfattning av god försäkringsförmedlingssed

Vid redogörelsen av kravet på god försäkringsförmedlingssed har det visat sig att innehållet i skyldigheten inte kan bli tydligare. Det var enligt förarbeten inte lämpligt eller önskvärt att fastställa detaljerade rättsregler och därför använde sig lagstiftaren av begreppet god försäkringsförmedlingssed. Innebörden ska istället bestämmas av branschorganisationer, Finansinspektionen och rättspraxis. Redogörelsen visar dock att även dessa föreskrifter, regelverk och råd är generella i sin form. Enligt min mening tyder detta på att branschorganisationer och Finansinspektionen inte velat föreskriva en detaljerad innebörd av begreppet i syfte att anpassa rådgivningen till det enskilda fallet. Finansinspektionens beslut tydliggör dock till viss del innehållet och bekräftar även uppfattningen att god försäkringsförmedlingssed utgör ett samlingsbegrepp.

2.2.3 Försäkringsförmedlares skyldighet att anpassa rådgivningen

Försäkringsförmedlares skyldighet att anpassa rådgivningen uttrycks i 5 kap. 4 § LFF. Där framgår det att försäkringsförmedlare ska anpassa sin rådgivning efter kundens önskemål och behov samt rekommendera lösningar som är lämpliga för kunden. Försäkringsförmedlare är alltså inte skyldiga att rekommendera de bästa försäkringarna utan ska rekommendera lämpliga försäkringar. Bestämmelsen innebär också att om försäkringstagare uppger att den inte önskar en behovsutredning utan endast en upphandling av en viss typ av försäkring, ska förmedlare anpassa sig till det. Skyldigheten måste med andra ord anpassas till omständigheterna i det enskilda fallet.³⁷ Denna lagstadgade skyldighet och innebörden av den

³⁵ InsureSecs regelverk för förmedlare samt företag, 3.2.

³⁶ Se t.ex. InsureSec, Uttalande 2014:1 om skillnad mellan marknadsföring och rådgivning.

³⁷ Prop. 2004/05:133 s. 99f.

framhålls även i Sfm:s rekommendationer för vad som ska anses utgöra god försäkringsförmedlingssed.³⁸

2.2.4 Försäkringsförmedlares omsorgsplikt

Vid sidan av skyldigheten att iaktta god försäkringsförmedlingssed framgår det i 5 kap. 4 § LFF att försäkringsförmedlare har en omsorgsplikt. Förarbeten till LFF utvecklade inte närmare vad begreppet omsorgsplikt skulle innebära i praktiken. Däremot berörs frågan i förarbeten till FML. Där anges att innebörden av omsorgsplikten varierar beroende på arten av det aktuella uppdraget. Försäkringsmäklare ska fullgöra de plikter och visa den omsorg som en seriös mäklare i allmänhet iakttar. Vidare anges att omsorgsplikten även innefattar ett krav på tillbörlig skyndsamhet.³⁹ Enligt en doktrin är omsorgsplikten en övergripande ansvarsnorm och kompletterar ofta ansvarsnormen god yrkessed, där god försäkringsförmedlingssed ingår. Omsorgsplikten är en del av den kontraktuella lojalitetsplikten och innebär främst att försäkringsförmedlare ska agera i enlighet med försäkringstagares intressen. Även detta överensstämmer med några av Sfm:s rekommendationer om vad som ska anses utgöra god försäkringsförmedlingssed.⁴⁰ Då innehållet i omsorgsplikten överensstämmer med god försäkringsförmedlingssed, finns det anledning att tro att även omsorgsplikten måste vara uppfylld för att rådgivning ska ha skett i enlighet med god försäkringsförmedlingssed. Förhållandet mellan omsorgsplikten och kravet på god försäkringsförmedlingssed är dock inte helt tydlig. Trots att ovanstående doktrin hävdar att omsorgsplikten kompletterar god försäkringsförmedlingssed så menar en annan doktrin och Sfm att omsorgsplikten innefattas i kravet på god försäkringsförmedlingssed.⁴¹

2.2.5 Försäkringsförmedlares informations- och dokumentationsskyldighet

Försäkringsförmedlares informationsskyldighet kommer till uttryck i 6 kap. LFF. I de två första paragraferna framgår vilken information som ska lämnas innan ett försäkringsavtal ingås. Försäkringsförmedlare ska till exempel lämna information om förmedlares eventuella

³⁸ Svenska försäkringsförmedlares förening, God försäkringsförmedlingssed, 2012-03-27.

³⁹ Prop. 1988/89:136 s. 38.

⁴⁰ Svenska försäkringsförmedlares förening, God försäkringsförmedlingssed, 2012-03-27.

⁴¹ Se 2.2.2.1. ovan.

ägarförhållande i försäkringsbolag, om grunderna för hur priset för förmedlingen bestäms och om möjligheterna att framställa klagomål mot försäkringsförmedlaren.⁴² Vidare ska förmedlare informera om denne på ett eller annat sätt är begränsad i sitt urval av försäkringsbolag eller om förmedlaren fritt kan välja mellan försäkringsbolag på marknaden.⁴³ Enligt 6 kap. 5 § LFF har förmedlare även skyldighet att till försäkringstagare vidarebefordra sådan information som försäkringsbolag är skyldiga att lämna. Av förarbeten framgår att genom användandet av ordet vidarebefordra framgår det att förmedlare inte får bearbeta eller förändra försäkringsbolagets informationsmaterial. Skyldigheten gäller dock endast information som försäkringsbolag faktiskt lämnat till förmedlare. Viktigt att notera är att försäkringsförmedlare med hänsyn till omsorgsplikten eller skyldigheten att iaktta god försäkringsförmedlingssed kan ha skyldighet att komplettera, förtydliga eller förklara försäkringsbolagets information.⁴⁴

Dokumentationsskyldigheten framgår av 6 kap. 6 § LFF. Av förarbeten framgår att dokumentationsskyldigheten innebär krav att till försäkringstagare lämna en sammanställning av dennes önskemål och behov samt skälen till rådgivning.⁴⁵ 7 kap. FFFS 2005:11 utvecklar dokumentationsskyldigheten men innehåller endast generella föreskrifter och råd.⁴⁶

Av rättspraxis framgår att försäkringsförmedlares informationsskyldighet även innehåller en allmän rådgivnings- och upplysningsskyldighet. I NJA 1992 s. 782 hade försäkringsmäklaren inte informerat försäkringstagaren att försäkringsbolagets ansvar enligt försäkringsbrevet upphörde om premien inte betalades i tid. Försäkringstagaren kom sedan i dröjsmål med betalning och under denna tid uppstod en skada för försäkringstagaren. Eftersom dröjsmål med betalning förelåg var inte försäkringsbolaget skyldig att betala ersättning och istället prövades om försäkringsmäklaren var skyldig att ersätta skadan. HD konstaterade först att det föreligger en allmän upplysningsplikt för försäkringsmäklare. Upplysningspliktens omfattning skulle avgöras med hänsyn till det särskilda uppdraget och dess karaktär. Grunden till upplysningsplikten framgick av 13 § FML som innebar att försäkringsmäklare ska utföra sitt uppdrag med omsorg och med iakttagande av god försäkringsmäklarsed. HD konstaterade vidare att försäkringsmäklaren i sin rådgivning skulle ha informerat om följderna av dröjsmål

⁴² Se 6 kap. 1 § LFF.

⁴³ Se 6 kap. 2 § LFF.

⁴⁴ Prop. 2004/05:133 s. 89.

⁴⁵ Prop. 2004/05:133 s. 105f.

⁴⁶ Samma gäller för informationsskyldigheten i 1 st.

med premiebetalning och att försäkringsmäklaren därmed hade brustit i sin upplysningsplikt. Fallet visar att det krävs att försäkringsförmedlare har informerat om konsekvenserna vid utebliven betalning för att ha fullgjort sin informationsskyldighet. Trots att fallet är baserat på FML och försäkringsmäklare, anser jag det tillämpligt då Sfm har hänvisat till fallet i sina rekommendationer för vad som ska anses utgöra god försäkringsförmedlingssed.⁴⁷

2.2.6 Kundens upplysningsplikt genom försäkringsförmedlare

Försäkringsförmedlare har en skyldighet att se till att försäkringstagare fullgör sina skyldigheter gentemot försäkringsbolaget. Antingen kan försäkringsförmedlare kontrollera att försäkringstagare själva uppfyller dem eller så kan försäkringsförmedlare själva utföra skyldigheterna. Försäkringstagares upplysningsplikt i 8 kap. 8 § FAL är en av dessa skyldigheter. Den innebär att försäkringstagare, i samband med tecknande av försäkring och under försäkringstiden, har skyldighet att upplysa försäkringsbolaget om sådant som kan ha betydelse för försäkringen. Underlåtelse kan antingen leda till nedsättning i försäkringsersättning vid skada eller till att helt gå miste om försäkringsersättning.⁴⁸ Försäkringsförmedlare förmodas ha ungefär samma insikt som försäkringsbolag om vilka uppgifter som är av betydelse för försäkringen. Det är därför viktigt att försäkringsförmedlare ser till att försäkringstagares upplysningsplikt fullgörs på ett fullständigt sätt.⁴⁹

2.2.7 Sammanfattning

Försäkringsförmedlare har vid förmedling av företagsförsäkring ett metodansvar som innebär att förmedlare måste utföra rådgivning fackmässigt. Enligt förarbeten och doktrin får metodansvaret sitt innehåll från begreppet god försäkringsförmedlingssed.⁵⁰ Som konstaterats kan god försäkringsförmedlingssed, trots att varken lagtexten eller förarbetena är disponerade på det sättet, ses som ett samlingsbegrepp för de skyldigheter som anges i 5 kap. 4 § LFF. Redogörelsen ovan ger stöd för denna uppfattning, då det framgår att de olika skyldigheterna även kan omfattas av kravet på god försäkringsförmedlingssed. Försäkringsförmedlares

⁴⁷ Svenska försäkringsförmedlares förening, God försäkringsförmedlingssed, 2012-03-27.

⁴⁸ Se 8 kap. 8 § FAL.

⁴⁹ Riese, s. 62f.

⁵⁰ Se 2.2.1 ovan.

allmänna upplysningsplikt, som är en del av informationsskyldigheten, och dokumentationsskyldigheten omfattas också av kravet på god försäkringsförmedlingssed. Detta ger stöd för att god försäkringsförmedlingssed inte bara är ett samlingsbegrepp för skyldigheterna i 5 kap. 4 § LFF utan för alla skyldigheter försäkringsförmedlare har. God försäkringsförmedlingssed är enligt förarbeten ett dynamiskt begrepp då försäkringsförmedlares skyldigheter måste kunna ändras över tiden och anpassas till olika typer av verksamheter. Lagstiftaren har därför varit tvungen att frångå modellen att förpliktelser i lagstiftning ska vara detaljerade och har istället använt sig av begreppet god försäkringsförmedlingssed. Innebörden av begreppet god försäkringsförmedlingssed preciseras av Finansinspektionens föreskrifter, allmänna råd och beslut, InsureSecs regelverk, Sfm:s rekommendationer och rättspraxis. Vid redogörelsen av dessa har det dock visat sig att även dessa föreskrifter, regelverk och råd är generella i sin form. Enligt min mening tyder detta på att branschorganisationer och Finansinspektionen inte velat föreskriva en detaljerad innebörd av begreppet i syfte att anpassa rådgivningen till det enskilda fallet. Finansinspektionens beslut och rättspraxis tydliggör dock till viss del innehållet. Av begreppet men även av lagtext följer att förmedlare har skyldighet att anpassa rådgivningen efter försäkringstagares intressen och behov samt visa omsorg om försäkringstagare. Vidare har försäkringsförmedlare en informations- och dokumentationsskyldighet som även innehåller en allmän upplysningsplikt. Den allmänna upplysningsplikten framgår av rättspraxis och visar att försäkringsförmedlare har en långtgående skyldighet att informera om faktorer som kan påverka försäkringstagares försäkringsskydd. Dessutom har försäkringsförmedlare skyldighet att se till att försäkringstagare fullgör sin upplysningsplikt gentemot försäkringsbolaget. Bedömningen av hur långtgående skyldigheter försäkringsförmedlare har beror dock på omständigheterna i det enskilda fallet, till exempel vem försäkringstagaren är, vilken typ av försäkring som förmedlas och vilket behov försäkringstagaren har.

3. Rättssäkerhet

3.1 Lon L. Fuller – ”The inner morality of law”

Det finns idag ingen entydig definition av begreppet rättssäkerhet och det råder oklarhet i fråga om begreppets innebörd.⁵¹ Det finns dock ett antal rättsfilosofer som diskuterat och skapat teorier kring begreppet rättssäkerhet. Lon L. Fuller, en amerikansk rättsfilosof, kritiserade rättspositivism och kom genom sin teori ”The inner morality of law” fram till åtta rättssäkerhetskriterier. Fuller, som var försvarare av naturrätten, menade att kriterierna är nödvändiga för den inre moralen och att kriterierna måste existera i ett rättssystem.⁵²

3.1.1 Existensen av rättsregler

Det första rättssäkerhetskriteriet består i att det måste finnas rättsregler. Fuller menar att ingen kan förväntas följa regler som inte existerar. Vidare menar Fuller att utan rättsregler så kommer alla konflikter bli lösta ad hoc.⁵³

3.1.2 Offentliga rättsregler

Att rättsregler måste vara offentliga och inte hemliga är det andra rättssäkerhetskriteriet. Detta för att medborgarna ska vara medvetna om innehållet i lagen. Ingen kan nämligen hållas ansvarig för något de inte visste gick emot lagen.⁵⁴

3.1.3 Icke-retroaktiva rättsregler

Rättsregler får inte heller verka retroaktivt, utan ska verka för framtiden. Fuller menar att retroaktiva rättsregler inte vägleder handlingar och att ingen har en skyldighet att handla enligt en rättsregel som inte existerar förrän senare.⁵⁵

⁵¹ Nationalencyklopedin, Rättssäkerhet och Zila, SvJT, s. 284.

⁵² Fuller, s. 38ff.

⁵³ Ibid, s. 39f.

⁵⁴ Ibid, s. 39f.

3.1.4 Förutsebara rättsregler

Det fjärde rättssäkerhetskriteriet Fuller kom fram till i sin teori är att rättsregler ska vara förutsebara. Rättsregler ska vara tydliga och koncisa för att medborgarna ska kunna förstå och lyda dem. Fuller menar dock att viss tolkning av rättsregler är ofrånkomlig och att viss flexibilitet är önskvärt. Avsiktligen oklara rättsregler går däremot emot möjligheten att genom regler styra handlingar.⁵⁶

3.1.5 Möjligheten att följa rättsregler

Rättsregler ska inte heller vara omöjliga att följa. Lagar måste med andra ord bestå av regler som människor är kapabla att följa. Fuller menar dock att det inte alltid är lätt att dra gränsen mellan svårighet och omöjlighet då förutsättningarna för vad som är möjligt och inte möjligt beror på den sociala utvecklingen.⁵⁷

3.1.6 Konstanta rättsregler

Det sjätte rättssäkerhetskriteriet är att rättsregler ska vara konstanta och inte får ändras så ofta att medborgare inte vet vilka rättsregler som gäller. Detta innebär dock inte att rättsregler inte får ändras för att möta de skiftande behoven i samhället.⁵⁸

⁵⁵ Ibid, s. 39f.

⁵⁶ Ibid, s. 39f.

⁵⁷ Ibid, s. 39f.

⁵⁸ Ibid, s. 39f.

4. Rättssäkerhetskriteriernas förhållande till försäkringsförmedlares skyldigheter

4.1 Allmänt

Vid redogörelsen av den andra frågeställningen kommer försäkringsförmedlares skyldigheter ställas mot Fullers rättssäkerhetskriterier. Då god försäkringsförmedlingssed kan ses som ett samlingsbegrepp för samtliga skyldigheter, kommer redogörelsen utgå från att god försäkringsförmedlingssed innefattar alla skyldigheter som redogjorts för. Varje enskild skyldighet kommer därför inte att behandlas för sig utan innefattas i begreppet god försäkringsförmedlingssed. Utan behov av närmare analys och diskussion kan dock konstateras att reglerna kring försäkringsförmedlares skyldigheter redan uppfyller vissa rättssäkerhetskriterier. Det andra rättssäkerhetskriteriet, att rättsregler är offentliga och därmed inte hemliga, samt det femte rättssäkerhetskriteriet, att rättsreglerna inte är omöjliga att följa, är redan uppfyllda. De skyldigheter försäkringsförmedlare har är offentliga och möjliga för försäkringsförmedlare att följa. Utöver dessa uppfyller skyldigheterna även rättssäkerhetskriteriet att rättsregler inte ska verka retroaktivt. Redogörelsen av försäkringsförmedlares skyldigheter visar nämligen att skyldigheterna dels inte är formulerade att verka på det sättet, dels inte har tillämpats retroaktivt. Dessa rättssäkerhetskriterier kommer därför inte att beröras mer djupgående nedan.

4.2 Förutsebara rättsregler

4.2.1 Reglernas förhållande till varandra

Vid redogörelsen för försäkringsförmedlares skyldigheter gentemot försäkringstagare framgår det att god försäkringsförmedlingssed kan ses som ett samlingsbegrepp för försäkringsförmedlares skyldigheter.⁵⁹ Att innehållet i de enskilda skyldigheterna är samma som innehållet i god försäkringsförmedlingssed är därför inte förvånande. Däremot innebär eller hänvisar övriga skyldigheter till varandra och det verkar inte finnas någon tydlig gräns

⁵⁹ Se 2.2.2.1 och 2.7 ovan.

för innehållet i dem. Skyldigheternas hänvisning till varandra tyder på att alla försök till att precisera innehållet i stort sett har misslyckats. Försäkringsförmedlares informationsskyldighet kan till exempel enligt förarbeten och rättspraxis även innefattas i försäkringsförmedlares skyldighet att visa omsorg om försäkringstagare.⁶⁰ Enligt min mening visar redogörelsen även att vissa skyldigheter kan innebära samma sak. Skyldigheten att anpassa rådgivningen efter försäkringstagarens önskemål och behov borde kunna innebära att försäkringsförmedlare ska visa omsorg. Vidare borde försäkringsförmedlares skyldighet att rekommendera lämpliga lösningar kunna innebära och förutsätta att skyldigheten att se till att försäkringstagare fullgör sin upplysningsskyldighet är uppfyllt. Har inte försäkringsförmedlare sett till att försäkringsbolaget känner till alla omständigheter som är av betydelse för försäkringsskydd, riskerar försäkringstagare stå utan försäkringsskydd. Därmed skulle kravet på lämplig rekommendation av försäkringslösning inte vara uppfyllt.

Att skyldigheterna innebär samma sak och hänvisar till varandra kan leda till ett ifrågasättande av om rättsreglerna är förutsebara. Försäkringsförmedlares skyldigheter är inte tydligt avgränsade från varandra vilket skulle kunna leda till svårigheter för försäkringsförmedlare att förstå och veta vilka regler de ska följa. Alla försäkringsförmedlare måste dock följa de skyldigheter som redogjorts för ovan och det spelar därför inte någon roll att skyldigheterna inte är tydligt avgränsade från varandra. Försäkringsförmedlare kan bara följa alla skyldigheter, med vetskap om innehållet men inte om vilken skyldighet den tillhör. Rubricering av skyldigheter är därmed inte av betydelse. Att alla försäkringsförmedlare inte har lika långtgående skyldigheter vid rådgivning påverkar inte bedömningen av om reglernas förhållande till varandra är förutsebara. Hur långtgående skyldigheter försäkringsförmedlare har beror på omständigheterna i det enskilda fallet och det som avgör är innehållet i de enskilda skyldigheterna.⁶¹ Att skyldigheterna innebär samma sak och hänvisar till varandra leder därför inte till svårigheter för försäkringsförmedlare att förstå och veta vilka regler de ska följa. Detta sätt att reglera försäkringsförmedlares skyldigheter och dess förhållande till varandra anser jag vara förutsebart och därmed rättssäkert för försäkringsförmedlare.

⁶⁰ Se 2.2.5 ovan.

⁶¹ Se 4.4.2 nedan om diskussion kring om innehållet i skyldigheterna är förutsebara.

4.2.2 Innehållet i skyldigheterna

4.2.2.1 God försäkringsförmedlingssed

Redogörelsen av innehållet i skyldigheterna väcker frågan om rättsreglernas förutsebarhet. Som konstaterat kan god försäkringsförmedlingssed utgöra ett samlingsbegrepp för alla försäkringsförmedlares skyldigheter. Eftersom innehållet i god försäkringsförmedlingssed även omfattar de övriga skyldigheterna är det relevant att titta närmare på innebörden av god försäkringsförmedlingssed. Innebörden av god försäkringsförmedlingssed är dock inte helt tydlig. Lagstiftaren ansåg det olämpligt och icke önskvärt att fastställa detaljerade föreskrifter för försäkringsförmedlares skyldigheter och har istället använt begreppet god försäkringsförmedlingssed. Enligt förarbeten ska innebörden av begreppet god försäkringsförmedlingssed preciseras av branschorganisationer, Finansinspektionens föreskrifter, råd och beslut samt rättspraxis. Vid genomgången av Finansinspektionens föreskrifter och råd, InsureSecs regelverk samt Sfm:s rekommendationer visar det sig dock att även dessa är generella och odetaljerade.⁶² Av 1 kap. 2 och 5 §§ FFFS 1995:52 framgår det till exempel att information mellan försäkringstagare och försäkringsbolag ska förmedlas snabbt och koncist och att mäklare ska kartlägga försäkringsbehov uteslutande med utgångspunkt i försäkringstagares förhållanden. Av Sfm:s rekommendationer framgår det till exempel att rådgivning måste anpassas till försäkringstagares behov och önskemål samt rekommendera lösningar som är lämpliga för försäkringstagare.⁶³ Av InsureSecs regelverk för förmedlare samt företag framgår det att god försäkringsförmedlingssed omfattar det som är ägnat att upprätthålla allmänhetens förtroende för försäkringsbranschen.⁶⁴ Dessa råd och rekommendationer är dessutom antingen redan lagstiftade eller ingår i innebörden av en annan skyldighet än god försäkringsförmedlingssed.⁶⁵ Finansinspektionens beslut och rättspraxis tydliggör dock till viss del innehållet. I ett beslut menade Finansinspektionen att försäkringsförmedlare måste kunna svara på grundläggande frågor för att förmedlingen ska uppfylla kravet på god försäkringsförmedlingssed.⁶⁶ I ett domstolsavgörande konstaterade HD att det krävs att försäkringsförmedlare har informerat om konsekvenserna vid utebliven

⁶² Se 2.2.2.1 och 2.7 ovan.

⁶³ Se 2.2.3 ovan.

⁶⁴ Se 2.2.2.3 ovan.

⁶⁵ Se 2.2.3 och 2.2.4 ovan.

⁶⁶ Se 2.2.2.2 ovan.

betalning för att ha fullgjort sin informationsskyldighet och därmed även kravet på god försäkringsförmedlingssed.⁶⁷

Vid en första anblick kan innebörden av kravet på god försäkringsförmedlingssed anses vara oförutsebart. De föreskrifter, regelverk och råd som ska precisera begreppet är generella och kan anses otydliga och därmed svåra för försäkringsförmedlare att förstå och lyda. Rättssäkerhetskriteriet innebär dock att viss tolkning av rättsregler är ofrånkomlig och att viss flexibilitet är önskvärd. Det har framkommit att det finns ett behov av att låta innehållet i begreppet bestämmas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, med andra ord ett behov av flexibilitet. Ingen rådgivningssituation är den andra lik eftersom till exempel försäkringstagare, dennes behov och vilken försäkringslösning som förmedlas alltid skiljer sig åt. Att föreskriva rättsregler, föreskrifter, råd eller rekommendationer avseende innebörden av begreppet god försäkringsförmedlingssed i varje enskild situation är därför inte möjligt då den inte kan göras heltäckande. Dessutom framgår av redogörelsen att en sådan detaljerad lagstiftning riskerar att leda till att många situationer faller utanför lagens tillämpningsområde.⁶⁸ Av Finansinspektionens beslut och domstolsavgöranden framgår innebörden av god försäkringsförmedlingssed tydligare och det är med hjälp av dessa som försäkringsförmedlare kan ta reda på vilka skyldigheter som gäller i det enskilda fallet. Vid en sammantagen bedömning anser jag att behovet av flexibilitet är större än behovet av en detaljerad lagstiftning. Skyldigheten att iaktta god försäkringsförmedlingssed är därför så förutsebar den kan vara och därmed rättssäker för försäkringsförmedlare.

4.2.2.2 Informationsskyldighet

Försäkringsförmedlares informationsskyldighet är, trots att den omfattas i kravet på god försäkringsförmedlingssed, intressant att beröra närmare. Det är framför allt informationen innan försäkringsavtal ingås i 6 kap. 1 och 2 §§ LFF som ska diskuteras. Den kan till skillnad från övriga skyldigheter nämligen anses vara mer detaljerad och konkret då den innehåller en uppräkningslista av skyldigheter. Försäkringsförmedlare ska till exempel lämna information om förmedlares eventuella ägarförhållande i försäkringsbolag, om grunderna för hur priset för förmedlingen bestäms och om möjligheterna att framställa klagomål mot

⁶⁷ Se 2.2.5 ovan.

⁶⁸ Se 2.2.2.1 ovan.

försäkringsförmedlaren.⁶⁹ Trots att det kan uppstå oklarheter till exempel angående hur ingående informationen ovan bör vara skiljer sig denna del av informationsskyldigheten från övriga generella skyldigheter. Dessa bestämmelser kan därför enligt min mening anses vara tydligare och en diskussion kring flexibilitet är inte av lika stor betydelse.

4.2.2.3 Allmän upplysningsplikt

Att försäkringsförmedlare har en allmän rådgivnings- och upplysningsplikt har framgått av rättspraxis och är, trots att den även omfattas i kravet på god försäkringsförmedlings sed, intressant att beröra i förhållande till rättssäkerhetskriteriet förutsebara rättsregler. Prejudikat visar att försäkringsförmedlares upplysningsplikt är långtgående, då det krävs att försäkringsförmedlare har informerat om konsekvenserna vid utebliven betalning för att ha uppfyllt sin informationsskyldighet. Att försäkringsförmedlare behöver informera om att utebliven betalning leder till förlorad försäkringsersättning är enligt min mening information som borde vara uppenbar för försäkringstagare. Det ska alltså inte krävas att försäkringsförmedlare informerar om en sådan grundläggande försäkringsfråga för att upplysningsplikten och därmed informationsskyldigheten ska anses vara uppfylld. Att skyldigheten är så långtgående anser jag därför vara oförutsebart för försäkringsförmedlare.

4.3 Existensen av rättsregler

4.3.1 Innebörden av begreppet god försäkringsförmedlings sed

Det har konstaterats att de föreskrifter, råd, regelverk och rekommendationer som enligt förarbeten ska precisera begreppet god försäkringsförmedlings sed är generella i sin form.⁷⁰ Jag frågar mig därför om det över huvud taget existerar några rättsregler eller föreskrifter som preciserar innebörden av begreppet god försäkringsförmedlings sed? Fungerar föreskrifterna, råden, regelverket och rekommendationerna bara som utfyllnad? Eftersom jag dock redan kommit fram till att innehållet i begreppet god försäkringsförmedlings sed är förutsebart, har jag redan konstaterat existensen av föreskrifter som preciserar innehållet i god

⁶⁹ Se 2.2.5 ovan.

⁷⁰ Se 2.2.2.4 och 2.7 ovan.

försäkringsförmedlingssed.⁷¹ Rättssäkerhetskriteriet att rättsregler måste existera för att försäkringsförmedlare ska kunna följa dem är därför uppfyllt och därmed rättssäkert för försäkringsförmedlare.

4.3.2 FFFS 1995:52

Det har konstaterats att innebörden av begreppet god försäkringsförmedlingssed preciseras av branschorganisationer, Finansinspektionens föreskrifter, råd och beslut samt domstolsavgöranden.⁷² Av dessa är endast föreskrifter och domstolsavgöranden rättsligt bindande normer. Resterande är att anses som generella rekommendationer om hur någon kan eller bör agera. De föreskrifter som Finansinspektionen utfärdat och som gäller idag är FFFS 2005:11 och innehåller både föreskrifter och allmänna råd om hur försäkringsförmedlare ska agera. En doktrin menar dock att den upphävda FFFS 1995:52, som innehåller allmänna råd om god försäkringsmäklarsed, fortfarande är av betydelse. Det är dock endast föreskrifterna i FFFS 2005:11 som försäkringsförmedlare är skyldiga att följa. Som framgått har HD i ett fall dock slagit fast att rådgivare har skyldighet att följa Finansinspektionens allmänna råd. Allmänna råd har därmed fått en normerande verkan som rekommenderade handlingsmönster.⁷³ Att allmänna råd kan få samma rättsliga status som rättsregler och därmed vara något som försäkringsförmedlare är skyldiga att följa är enligt min mening förvånande. Beslut av Finansinspektionen eller domstolsavgöranden som tillger försäkringsförmedlare skyldigheter med stöd av allmänna råd från FFFS 1995:52 kan därför anses stödja sig på icke-existerande rättsregler. Redogörelsen av försäkringsförmedlares skyldigheter visar inte att något sådant stöd har skett. Enligt min mening bör branschorganisationer, Finansinspektionen och domstolar beakta FFFS 1995:52 med viss försiktighet när de försöker ta reda på vad god försäkringsförmedlingssed innebär. Om detta inte görs riskerar innebörden av skyldigheten att iaktta god försäkringsförmedlingssed att bli rättsosäker för försäkringsförmedlare.

⁷¹ Se 4.2.2.1 ovan.

⁷² Se 2.2.2.1 ovan.

⁷³ Se 2.2.2.2 ovan.

4.4 Konstanta rättsregler

Vid redogörelsen för försäkringsförmedlares skyldigheter framgick det vilka av skyldigheterna som reglerades i FML. En av skyldigheterna som fanns stadgad i FML var kravet att iaktta god försäkringssed, vilken numera kallas god försäkringsförmedlingssed. En annan skyldighet var informationsskyldigheten, vilken även följde av kravet på god försäkringssed.⁷⁴ Detta tyder på att god försäkringssed även i FML utgjorde ett samlingsbegrepp för försäkringsmäklares skyldigheter. Att skyldigheten att iaktta god försäkringssed och att dess förhållande till övriga skyldigheter redan fanns i FML, tyder på att sättet att reglera försäkringsförmedlares skyldigheter har varit konstant. Detta visar dock inte om innehållet i begreppet har varit konstant. Rättsregler ska vara konstanta och får inte ändras så ofta att försäkringsförmedlare inte vet vilka rättsregler som gäller. Detta innebär dock inte att rättsregler inte får ändras för att möta de skiftande behoven i samhället. Innebörden av begreppet god försäkringsförmedlingssed ska, vilket även gällde enligt FML, preciseras av branschens företrädare. Anledningen är att begreppet är dynamiskt i den mening att de skyldigheter som gäller måste kunna ändras över tiden för att bland annat beakta samhällsutvecklingen.⁷⁵ Vid redogörelsen för försäkringsförmedlares skyldigheter har det inte framkommit att skyldigheterna har ändrats, utan snarare att innehållet i skyldigheterna ibland preciserats. Med anledning av detta finner jag att rättsreglerna är konstanta och därmed rättssäkra för försäkringsförmedlare.

⁷⁴ Se 2.2.1 ovan.

⁷⁵ Se 2.2.2.1 ovan.

5. Slutsats

Försäkringsförmedlares skyldigheter gentemot försäkringstagare vid förmedling av företagsförsäkring består av ett antal skyldigheter. Försäkringsförmedlare har ett metodansvar som innebär att förmedlare måste utföra rådgivning fackmässigt. Enligt förarbeten och doktrin får metodansvaret sitt innehåll från begreppet god försäkringsförmedlingssed. Skyldigheten att iakttä god försäkringsförmedlingssed kan ses som ett samlingsbegrepp för alla skyldigheter försäkringsförmedlare har. God försäkringsförmedlingssed är enligt förarbeten ett dynamiskt begrepp då försäkringsförmedlares skyldigheter måste kunna ändras över tiden och anpassas till olika typer av verksamheter. Innebörden av begreppet god försäkringsförmedlingssed preciseras av Finansinspektionen, InsureSec, Sfm och domstolar. Av begreppet god försäkringsförmedlingssed men även av lagtext följer att förmedlare har skyldighet att anpassa rådgivningen efter försäkringstagares intressen och behov samt att visa omsorg om försäkringstagare. Vidare har försäkringsförmedlare en informations- och dokumentationsskyldighet som även innehåller en allmän upplysningsplikt. Dessutom har försäkringsförmedlare skyldighet att se till att försäkringstagare fullgör sin upplysningsplikt gentemot försäkringsbolaget.

Hur försäkringsförmedlares skyldigheter förhåller sig till rättssäkerhetsaspekter har redogjorts för med hjälp av Lon L. Fullers rättssäkerhetskriterier. Utan behov av djupare diskussion och analys konstaterades att reglerna kring försäkringsförmedlares skyldigheter redan uppfyller vissa rättssäkerhetskriterier. Försäkringsförmedlares skyldigheter är offentliga, möjliga för försäkringsförmedlare att följa och är inte formulerade att verka retroaktivt. Utöver dessa rättssäkerhetskriterier är reglerna kring försäkringsförmedlares skyldigheter, med undantag för den allmänna upplysningsplikten, förutsebara. Att skyldigheterna inte är tydligt avgränsade från varandra utan istället innebär samma sak och hänvisar till varandra, påverkar inte bedömningen av om reglerna är förutsebara. Alla försäkringsförmedlare måste följa de skyldigheter som redogjorts för och rubriceringen av skyldigheten spelar därför ingen roll. Med undantag för den allmänna upplysningsplikten anses innehållet i skyldigheterna, vilka innefattas i god försäkringsförmedlingssed, förutsebara. Detta trots att skyldigheterna är generella och till viss del otydliga. En detaljerad lagstiftning riskerar nämligen att leda till att många situationer faller utanför lagens tillämpningsområde och det finns därmed ett behov av en flexibel lagstiftning. Innehållet i informationsskyldigheten skiljer sig något från övriga

skyldigheter. Regleringen kring information som ska ges innan försäkringsavtal kan anses mer detaljerad då den innehåller uppräknade skyldigheter. En diskussion kring flexibilitet är därför inte av lika stor betydelse. Den allmänna upplysningsplikten, som är en del av informationsskyldigheten, skiljer sig genom att enligt min mening vara mer långtgående och därmed oförutsebar för försäkringsförmedlare. Genom att konstatera att innehållet i skyldigheterna anses förutsebart så fastställs dessutom existensen av regler kring försäkringsförmedlars skyldigheter. Om beslut av Finansinspektionen eller domstolsavgörande tillger försäkringsförmedlare skyldigheter med stöd av upphörda allmänna råd från FFFS 1995:52 skulle det dock innebära att de stödjer sig på icke-existerande rättsregler. Vidare är försäkringsförmedlars skyldigheter konstanta då det inte framkommit att skyldigheterna har ändrats, utan snarare att innehållet i skyldigheterna ibland preciserats.

Att den allmänna upplysningsplikten visade sig vara långtgående påverkar inte den sammanlagda bedömningen om regleringen är rättssäker för försäkringsförmedlare. Tillkommer det däremot nya fall som tyder på att fler skyldigheter blivit mer långtgående, kan det leda till en annan bedömning. Sammanfattningsvis är regleringen av försäkringsförmedlars skyldigheter vid förmedling av företagsförsäkring därför rättssäker för försäkringsförmedlare.

Källförteckning

Offentligt tryck

SOU 2002:41 Konsumentskydd vid finansiell rådgivning.

Prop. 1988/89:136 om försäkringsmäklare.

Prop. 2004/05:133 Försäkringsförmedling.

Motion 2005/06:K386, Ingvar Svensson (kd) m.fl., Fri- och rättigheter.

Rättsfall och andra avgöranden

NJA 1992 s. 782.

NJA 1997 s. 524.

NJA 1999 s. 408.

Dnr 06-11195-342.

Dnr 08-2066.

Dnr 10-4543.

Litteratur

Fuller, Lon. L: The morality of law, reviderad version, USA 1969.

Kleineman, Jan: Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, SvJT 1998, s. 185.

Korling, Fredric: Rådgivningsansvar, Stockholm 2010.

Korling, Fredric; Zamboni, Mauro: Juridisk metodlära, 1 uppl., Lund 2013.

Riese, Tom: Försäkringsförmedling, 4:1 uppl., Lund 2012.

Sundberg, Susanne; Thomsson, Patric; Gransbo, Tord: Lagen om försäkringsförmedling – en kommentar, Vällingby 2007.

Zila, Josef: Om rättssäkerhet, SvJT 1990, s. 284.

Elektroniska källor

Finansinspektionen: Frågor och svar – Försäkringsförmedlare, <<http://www.fi.se/Folder-SE/Konsument/Fragor-och-svar/Spara/Forsakringsformedlare1/>>, besökt 2016-11-23.

InsureSec: Om InsureSec, <<http://insuresec.se/om>>, besökt 2016-12-02.

Nationalencyklopedin: Rättssäkerhet,

<<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/rattssaekerhet>>, besökt 2016-11-23.

Svensk Försäkring: Försäkringar i Sverige – Statistik 2015,

<http://www.svenskforsakring.se/Statistics/StatBranch/F%C3%B6rs%C3%A4kring%20i%20Sverige/SF_Statistikbroschyr_2015_web.pdf>, besökt 2016-11-23.